

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ КРЕДИТНО-БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ (1850-1917 РР.)

У статті розглядається стан наукової розробки проблеми вивчення джерел з історії становлення кредитно-фінансової системи України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Предметом наукових досліджень були різні аспекти історії розвитку кредитно-фінансових установ України, проте на сьогодні у історичній літературі відсутні узагальнюючі наукові роботи, у яких було б здійснено комплексний аналіз джерел з історії розвитку кредитно-фінансової системи України зазначеного періоду. З'ясовано, що джерельну базу представлено групами джерел: 1) архівні документи; 2) опубліковані нормативно-правові акти; 3) діловодна документація; 4) періодичні видання; 5) статистичні матеріали; 6) матеріали особового походження. Найбільші джерельні комплекси зберігаються в Центральному державному історичному архіві (м. Київ) та обласних державних архівів, а також в Російському державному історичному архіві (м. Санкт-Петербург).

Ключові слова: банк, кредитні товариства, кредитно-фінансова система, ощадні каси.

Інтерес до історії українських банків та кредитних установ викликаний необхідністю компенсувати існуючі прогалини у питаннях історіографії та відтворити повну картину тогочасної кредитно-фінансової системи. Всебічне висвітлення даної проблеми розкривається із різним ступенем повноти, і це перш за все залежить від джерельної бази дослідження. Окремих наукових розвідок з даного питання у вітчизняній історіографії не було здійснено, питання джерельних комплексів стали частинами дисертаційних досліджень О. Краснікової, І. Новікової, М. Казьмирчук [1; 2; 3] та інших.

Метою даної статті є характеристика джерельної бази дослідження питання історії становлення та розвитку кредитно-банківської системи другої половини ХІХ ст. – початку ХХ ст.

Під час вивчення історії становлення кредитно-банківської системи другої половини ХІХ ст. – початку ХХ ст. було з'ясовано, що джерельна база дослідження представлена широким колом носіїв історичної інформації, які умовно можна поділити на шість груп: 1) архівні документи; 2) опубліковані нормативно-правові акти; 3) діловодна документація; 4) періодичні видання; 5) статистичні матеріали; 6) матеріали особового походження.

Перш за все, під час вивчення історії банків та кредитних установ необхідно спиратися головним чином на неопубліковані архівні матеріали, які при вивченні практично будь-якої теми дослідження становлять одну із найзначніших груп джерел інформації. Найбільші джерельні комплекси зберігаються в Центральному державному історичному архіві (м. Київ) та обласних державних архівів, а також в Російському державному історичному архіві (м. Санкт-Петербург).

Серед фондів ЦДІА (м. Києва) найбільший комплекс документів з досліджуваної теми зібрано у фонді 442 «Канцелярія Київського, Подольського і Волинського генерал-губернатора», більшість із яких становлять службові листування та висвітлюють переважно діяльність банківського сегменту губерній. Інша частина документів (фонди 274, 315, 385, 707, 905) розкривають діяльність жандармерії

та судових органів влади у питаннях пов'язаних із фінансовими махінаціями, пограбуваннями та охороною банків, наглядом за представниками кредитних з'їздів та іншим. Наступну групу документів із фондів 268, 313, 385, 830 та 1475 доцільно використовувати у якості доповнення окремих аспектів діяльності приватних банкірів у громадському житті міст та їхню участь у благодійництві. Більш повно відтворити історію розвитку та створення мережу установ дрібного кредиту допомагають матеріали фонду 301 «Подольське ГЖУ», що розкриває діяльність з'їздів представників дрібного кредитування, а фонд 1111 «ПОЮР» містить списки населених пунктів українських губерній із зазначенням кредитних товариств.

Архівні фонди Державного архіву м. Києва містять одинадцять фондів, матеріали яких розкривають функціонування кредитних інституцій м. Києва: фонди 100, 143, 160, 161, 195-200, 310. Найбільшими за об'ємом та інформаційною насиченістю фонд 143 «Київське товариство взаємного кредиту (1868-1918 рр.), яке налічує більше 3,5 тисяч справ та фонд 100 «Київське міське кредитне товариство (1887-1910 рр.)» – майже 3 тисячі справ.

Архівні матеріали центральних установ слід доповнити та уточнити документами обласних архівів, фонди яких суттєво різняться за інформативністю щодо даної тематики. Південь України мав одну із найбільш розгалужених мереж банківських та кредитних товариств, значну частину яких становили приватні банкірські будинки. А отже, Державний архів Одеської області є одним із найбільш репрезентативних архівних фондосховищ у проблематиці кредитної справи. Це як фонди окремих банківських контор, так і особисті фонди їхніх власників: фонд 175 – банкірської контори Барбаша, 188 –

Родоканакі-Юр'євичів та 246 – банкірського дому Ашкеназі. Також, інтерес представляють окремі документи фонду 2 канцелярії Одеського градоначальника, а саме справа 2066 «О существующих в Одессе банкірских конторах и домах» (1894 р.). Для розкриття питання інформативності документів судових органів інтерес представляє фонд 18 Одеського комерційного суду. Який охоплює п'ять справ (оп. 1, спр. 279, 1237, 1244, 1253, 1277; оп. 2, спр. 150). Значну кількість їх становлять документи взаємних судових тяжб між банкірськими конторами та їхніми клієнтами стосовно невиконання боргових зобов'язань. Так, лише одна спр. 1277 «По иску Генриха Пика к администрации торгового дома «Ф. Райфалович и К^о» в сумме 18677 руб. (1891)» містить більше 60 аркушів судових документів, свідчень, фінансових документів тощо.

На відміну від Одеського фонди Державного архіву Луганської області містять незначну кількість матеріалів досліджуваної тематики, фактично розкриваючи особливості створення та діяльності окремих місцевих установ дрібного кредиту, як-то Хорошинського кредитного товариства села Хороше, Товариства Взаємного Кредиту Словоносербського Уїзного Земства, Луганського Товариства Взаємного кредиту, Словоносербської уїзної земської каси дрібного кредиту. Передусім, це фонди 62 «Луганское уездное казначейство», фонди 6, 33, 110 та 119. Дані матеріали доцільно використовувати для розкриття особливостей діловодства установ дрібного кредитування.

Фактично обмеженість матеріалів ДАЛО пояснюється великими втратами українського архіву через воєнні дії спочатку 1917-1920 рр., а потім 1941-1945 рр.

Наявна ситуація відсилає дослідників до фондосховищ Російського дер-

жавного історичного архіву м. Санкт-Петербург), де на сьогодні зберігаються сотні тисяч справ різних відомств, які розкривають тематику розвитку кредитних та банківських установ України. Це, насамперед, фонд № 582 (Управління у справах дрібного кредиту при Державному банку), фонд № 583 (Особлива канцелярія по кредитній частині Міністерства фінансів), фонд № 587 (Державний банк Міністерства фінансів), фонд № 592 (Селянський поземельний банк), фонд № 593 (Державний Дворянський земельний банк). Матеріали, які містять вказані фонди висвітлюють процес документообігу та формування системи діловодства банківських та кредитних установ.

Діяльність банківських та кредитних установ знаходилася у полі постійної уваги держави, а опіка процесу розвитку кредитної справи відносилася до числа найважливіших функцій державної влади. Звідси слідує, що опрацювання законодавства дозволяє визначити рівень правового забезпечення кредитної діяльності, прослідкувати державну політику та зміни у відношенні до кредитної діяльності. Основою вивчення та аналізу законодавчих актів Російської імперії стало «Повне зібрання законів Російської імперії» (1850-1913 рр.) та у кодифікованому вигляді відповідні правові норми у «Сводах законів Российской империи», а саме «Устав Кредитный» (1887 р.).

Нормативно-правова база формування і розвитку фінансово-кредитної мережі України надзвичайно багата і різноманітна, що вимагає аналізу за характером (Іменні укази, дані Сенату, Іменні «оголошені» укази, Сенатські укази, Височайше затверджені Державною Радою та державною Думою закони, статuti та інші); за видами кредитних установ (банки, кредитні

товариства, ломбарди тощо); за змістовним наповненням (загальноімперські, українські). Одну із найбільш інформативних категорій законодавчих актів становлять затверджені Статuti банків та кредитних товариств, а також, процес внесення до них змін або доповнень.

Значний масив джерел становлять діловодні матеріали банків та кредитних установ. Серед яких перше місце займає фінансова публічна звітність. Досить повно у такому розрізі представлена діяльність Селянського і Дворянського земельних банків. Установи, що виникли у 80-ті роки XIX ст. з метою створення системи державного іпотечного кредитування, щорічно публікували звіти, за якими достатньо повно можна відтворити їхню діяльність. Для нашого дослідження важливо, що у цих звітах є можливість виокремити і простежити роботу відділень, які знаходилися на території українських земель [4]. Питання достовірності поданої у них інформації неодноразово вирішувалося у роботах радянських та сучасних науковців: «Питання щодо достовірності одержаних відомостей не може стояти хоча б з тієї причини, що необхідні дані місцеве відділення одержувало від свого оцінника, члена місцевого відділення, що вивчав ситуацію безпосередньо на місці. Його доповідна записка містила в собі інформацію про кількість і якість землі, способи ведення господарства, прибутки, а також характеристику господарсько-економічної специфіки місцевості (віддаль від залізниці, орендні і продажні ціни на землю і т.п.). Відомості про покупців землі, їх господарського стану фіксувалися в подвірних списках (описи) домогосподарів, що зверталися за позичкою. Банк одержував ці описи з волосних правлінь і перевіряв точність занесених до них відомостей з допомогою спеціальних

інспекторів. Отже, банк був зацікавлений в одержанні достовірних даних, що і забезпечує високу якість цього джерела» [5, с. 7]. Звіти являють собою систему таблиць, що містять дані про видані позики, застави, перезастави, відстрочки, інформацію про зміну власників земельних ділянок, їхнє страхування, оренду закладених маєтків та інше.

Окрім звітів Селянського та Дворянського земельних банків до дослідження було залучено публічну звітність інших банків та кредитних установ. Обов'язковість щомісячних балансів, а головне, щорічних звітів банків та кредитних установ, статистичність системи викладення матеріалу, його різноплановість і масовість роблять звіти унікальним джерелом.

Одним із найбільших за об'ємом серед тогочасних джерел є комплекс періодичних видань. За рівнем охоплення аудиторії їх можна поділити на всеросійські та місцеві; за жанровою ознакою на інформаційно-масові, спеціалізовані, історично-літературні; за ознакою власності на державні, кооперативні та приватні видання.

Всеросійську спеціалізовану, як державну так і приватну представляють два видання «Биржевые новости» та «Торгово-промышленная газета» У якості місцевої державної інформаційно-масової періодики залучено «Губернские новости». Доповнюють дану категорію періодики газети «Киевлянин», «Киевский вестник», «Экономист», «Друг народа», «Киевский телеграф», «Одесский вестник», «Одесские новости», «Ведомости Одесского градоначальства».

Спеціалізовану кооперативну аналітичну пресу представляють публікації центральних і місцевих кооперативних видань: «Кооперативная жизнь», «Объединение», «Вестник кооперации», «Экономист», «Вестник сельско-

го хозяйства», «Вестник сельскохозяйственной кооперации», «Голос рабочей кооперации», «Вестник кооперативных союзов», «Хуторянин» тощо.

Всеросійську історично-літературну, приватну за власником видання літературу представляє часопис «Вестник Европы».

Дослідники неодноразово відзначали характерною особливістю преси як історичного джерела саме різноманітність представленої у ній інформації [1; 2]. Тому подану в них інформацію, яка становить інтерес для дослідження залежно від змісту можна поділити на:

- аналітичні розвідки
- нормативно-правова база
- звіти та баланси
- оголошення.

Джерельна база дослідження включає в себе комплекс джерел статистичної інформації У результаті аналізу за способом організації та обробки статистичної інформації у статистичних джерелах, було розглянуто кілька основних груп: статистика Центрального статистичного комітету; відомча статистика Міністерства фінансів; губернська та земська статистика; неофіційні статистичні видання. Статистичні матеріали видавалися на періодичній основі та разовими виданнями, були представлені у вигляді: статистичних довідок, таблиць, збірників, щорічників, періодичних видань. Основним джерелом інформації виступали статистичні збірники, які були загального характеру, галузевими та тематичними. Кожна із вказаних груп джерел має свої особливості та вади, і саме тому потребує зіставлення та ретельної перевірки.

Першу групу складають матеріали «Статистического временника Российской империи» та «Временник Центрального статистического комитета». Відомча статистика Міністерства фі-

нансів, це передовсім «Вестник финансов и промышленности», «Ежегодник Министерства финансов». Специфічною ознакою видання обох груп є досить велика, у порівнянні з іншими аналогічними матеріалами, інформативність. Дані, наведені у них, дозволяють відтворити організаційні форми банкірських установ, розміри основних капіталів, види основних операцій, у загальних рисах змалювати образ власників тощо.

Значну роботу у зборі, обробці та опублікуванню статистичних матеріалів провели Губернські статистичні комітети. До дослідження було залучено 111 різних видань, серед яких більшість складала «Пам'ятні книжки губернії». Останні були не єдиним виданням співробітників губернської статистики. Статистичні видання Комітетів представляли собою серії публікацій «Пам'ятні книжки губерній», «Адрес-календарі губерній» (дуже часто вони поєднувалися в одне ціле «Пам'ятна книжка та Адрес-календар губернії»), значно рідше використовувалися назви «Справочные книги губернии», «Материалы для географии и статистики», «Сборник карт губернии», «Сборник сведений о губернии» або «Личный состав правительственных и общественных учреждений и Алфавитный список населенных мест губернии» (див. Додаток). Губернська статистика цінна передусім тим, що у ній подавалися наступні дані: адреси установи; зазначалася особа, яка здійснювала управління нею; списки службовців; дата початку роботи або утвердження Статуту. Це у свою чергу дозволило більш чітко визначити окремі аспекти організації діяльності установ та в деякій мірі визначити її масштаби.

Неофіційні статистичні видання це «Статистический ежегодник» (1912-1914 рр.), який видавався Радою з'їздів представників промисловості та

торгівлі та різні видання Комітету з'їзду представників акціонерних банків комерційного кредиту. Останні є одним із найбільш інформативних статистичних джерел. Адже саме завдяки діяльності Комітету з'їздів було опрацьовано та зведено воєдино велику частину балансової звітності кредитних установ даного періоду, перш за все банкової.

Останній комплекс джерел представлений матеріалами особового походження, а саме мемуарною літературою. Інтерес представляють «Воспоминания» (1866 – 1911 рр.) міністра фінансів графа С. Ю. Вітте, ці спогади дають переважно інформацію про особистості людей причетних до розвитку банківсько-кредитної мережі країни, а також, стосовно «тіньової» діяльності банківських будинків та контор. Цікавим є також епізод з крахом одеського банкірського дому «Рафайлович і К^о» [6].

Історія банківських будинків Півдня України розкривається у праці Олександра де-Рібаса [7]. І хоча книга охоплює здебільшого першу половину XIX ст., яскраві образи життя верхівки одеського суспільства, в тому числі і фінансових діячів, надані авторам можуть бути використані у дослідженні. З цією ж метою залучено мемуари К. А. Скальковського «Наши государственные и общественные деятели», який описує власника одеського торгового будинку барона А. Є. Маса. Окрім того, увесь четвертий розділ спогадів присвячено фінансовим діячам, які обіймали у XIX ст. посаду міністра фінансів [8]. Варто залучити також спогади П. Барка Е. Ламанцева, В. Коквцева, М. Любарської-Письменної, В. Машукова та інших державних і громадських діячів, представників фінансового світу того часу [9].

Таким чином, представлена джерельна база є достатньою для комплексного дослідження джерел з історії

розвитку кредитно-банківських установ України. Надає можливість взаємної верифікації джерел та заповнення існуючих «білих плям» у матеріалах за рахунок іншого джерела інформації. Дозволяє із різних точок зору поглянути на еволюцію кредитно-банківської системи, представивши думку центральних і місцевих органів влади, представників фінансових кіл і громадськості.

Література

1. Краснікова О. Фінанси та кредит у сільському господарстві Лівобережної України епохи вільного підприємництва (1861-1917 рр.) / О. Краснікова: автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.01.04 / КНУ – К., 1999. – 17 с. / Krasnikova O. Financy ta kredyt u silskomu hospodarstvi Livoberezhnoi Ukrainy epokhy vilnoho pidpriemnytstva (1861-1917 rr.) / O. Krasnikova: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : spets. 08.01.04 / KNU – K., 1999. – 17 s.; **2. Новікова І.** Розвиток банківської системи України в умовах становлення ринкового господарства (друга половина XIX – початок XX ст.) / І. Новікова : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01. – К., 2009. – 235 с. / Novikova I. Rozvytok bankivskoi systemy Ukrainy v umovakh stanovlennia rynkovoho hospodarstva (druha polovyna XIX – pochatok XIX st.) / I. Novikova : dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.01. – K., 2009. – 235 s.; **3. Казьмирчук М.** Соціальна діяльність ломбардів під російської України (1886-1917 рр.) / М. Казьмирчук : автореф. дис. ... к.і.н. : спец. 07.00.01 / Київський націон. ун-т ім. Тараса Шевченка – К., 2007. – 20 с. / Kazmyrchuk M. Sotsialna diialnist lombardiv pid rosiiskoi Ukrainy (1886-1917 rr.) / M. Kazmyrchuk: avtoref. dys. ... k.i.n. : spets. 07.00.01 / Kyivskiy natsion. un-t im. Tarasa Shevchenka – K., 2007. – 20 s.; **4. Отчеты** Крестьянского поземельного банка за 1883-1916 гг. – СПб., 1884-1917 / Otchety Krestianskoho rozemelnoho banka za 1883-1916 hh. – SPb., 1884-1917; **Отчеты** Государственного Дворянского земельного банка за 1886-1916 гг. – СПб.; 1887-1916) / Otchety Nosudarstvennoho Dvorianskoho zemelnoho banka za 1886-1916 hh. – SPb.; 1887-1916; **5. Иванова Р.** Материалы Крестьянского позе-

мельного банка как источник для изучения социально-экономических отношений в деревне в конце 19 – начале 20 века : автореф. дисс. ... к.и.н. / Р. Иванова; – М., 1973. – 19 с. / Yvanova R. Materyali Krestianskoho rozemelnoho banka kak ystochnyk dlia yzucheniya sotsialno-ekonomycheskykh otnoshenyi v derevne v kontse 19 – nachale 20 veka : avtoref. dyss. ... k.y.n. / R. Yvanova; – M., 1973. – 19 s.; **6. Витте С.Ю.** Воспоминания / С. Витте. – М.: Издательство социально-экономической литературы, 1960. – Т. 2: (1894 – октябрь 1905). Царствование Николая II. – 1960. – 639 с. / Vytte S.Yu. Vospomynaniya / S.Yu. Vytte. – M.: Yzdatelstvo sotsialno-ekonomycheskoi lyteratury, 1960. – Т. 2: (1894 – oktiabr 1905). Tsarstvovaniye Nykolaia II. – 1960. – 639 s.; **7. Рибас де А.** Старая Одесса. Репринтное издание / А. де Рибас. – М.: Изд-во «Димомф и К°», 1995. – 480 с. / Rybas de A. Staraiia Odessa. Repryntnoe yzdanye / A. De Rybas. – M.: Yzdvo «Dymoff y K°», 1995. – 480 s.; **8. Скальковский К.** Наши государственные и общественные деятели / К. Скальковский / Соч. авт. «Современной России». – СПб.: Тип. А. С. Суворина, 1890. – 586 с. / Skalkovskiy K. Nashy hosudarstvennye y obshchestvennye deiateli / K. Skalkovskiy / Soch. avt. «Sovremennoi Rossyy». – SPb.: Typ. A.S. Suvoryna, 1890. – 586 s.; **9. Барк П.** Воспоминания. Последнего министра финансов Российского императорского правительства / П.Л. Барк // Возрождение. 1965-1967. – № 157-184 / Bark P. Vospomynaniya. Posledneho mynustra fynansov Rosseyiskoho ymperatorskoho pravytelstva / P. Bark // Vozrozhdenye. 1965-1967. – № 157-184; **Коковцев В.** Из моего прошлого. Воспоминания 1903-1919 гг.: в 2-х т. / В. Коковцев. – Париж : Изд. журн. «Ил. Россия», 1933. – Т. 2. – 504 с. / Kokovtsev V. Yz moeho proshloho. Vospomynaniya 1903-1919 hh.: v 2-kh t. / V. Kokovtsev. – Paryzh: Yzd. zhurn. «Yl. Rossyia», 1933. – Т. 2. – 504 s.; **Ламанский Е.** Воспоминания 1840-1890 г.г. / Е. Ламанский. – Пенза: Ред. журн. «Земство», 1995. – 128 с. / Lamanskyi E. Vospomynaniya 1840-1890 h.h. / E. Lamanskyi. – Penza: Red. zhurn. «Zemstvo», 1995. – 128 s.; **Любарска-Письменная М.** Клевета: Мой процесс с бароном Н.О. Тизенгаузенем / М. Любарская-Письменная. – М.: Печатня А. И. Снегирё-

вой, 1906. – С. XVIII / Liubarska-Pysmen-naia M. Kleveta: Moi protsess s baronom N.O. Tyzenhauzenom / M. Liubarskaia-Pysmen-naia. – М.: Pechatnia A.Y. Snehurëvoi, 1906. – S. XVIII; Машуков В. Воспоминания об Екатеринославе за последние двадцать три года его существования (1887-1910 гг.) / В. Машуков. – Екатеринослав, 1910. – 89 с. / Mashukov V. Vospomynaniya ob Ekaterynoslave za poslednye dvadtsat try hoda eho sushchestvovaniya (1887-1910 hh.) / V. Mashukov. – Ekaterynoslav, 1910. – 89 s.

Радченко Н.Н. Источниковедческая база исследования истории становления кредитно-банковской системы Украины (1850-1917 гг.)

В статье рассматривается состояние научной разработки проблемы изучения источников по истории становления кредитно-финансовой системы Украины второй половины XIX – начала XX вв. Предметом научных исследований были различные аспекты истории развития кредитно-финансовых учреждений Украины, однако на сегодняшний день в исторической литературе отсутствуют обобщающие научные работы, в которых было бы осуществлен комплексный анализ источников по истории развития кредитно-финансовой системы Украины указанного периода. Выяснено, что ключевую базу представлены группами источников: 1) архивные документы; 2) опубликованные нормативно-правовые акты; 3) делопроизводственная документация; 4) периодические издания; 5) статистические материалы; 6) материалы личного происхождения. Наибольшие комплексы источников хранятся в Центральном государственном историческом архиве (г. Киев) и областных государственных архивов, а также в Российском государственном историческом архиве (г. Санкт-Петербург).

Ключевые слова: банк, кредитные общества, кредитно-финансовая система, сберегательные кассы.

Radchenko N. The source base of the research historical formation of credit and banking system of Ukraine (1850-1917).

The article considers the scientific development problems of history studying sources the

formation of credit and financial system of Ukraine second half of XX-XX centuries. The subject of research were different aspects of the history of financial institutions of Ukraine, but today in historical literature no have generalizing scientific works, which could have a comprehensive analysis of sources on the history of the credit and financial system of Ukraine of given period. The source base of research is represented by a wide range of carriers of historical information that can be divided into six groups: 1) archival documents; 2) published regulations; 3) record keeping records; 4) periodicals; 5) the statistical data; 6) materials of personal origin. First of all, archival documents – were used materials stored in the Central State Historical Archive (Kyiv) and the regional state archives, and in the Russian State Historical Archive of St. Petersburg. Based on the study and analysis of the legislation of the Russian Empire was the «Complete Collection of Laws Empire» (1850-1913 years.) And in codified form relevant legal provisions in the «Codes of laws of the Russian Empire», namely «Charter Loan» (1887). A large amount of record materials compile banks and credit institutions. Among which first position has public financial statements. Quite full presented in this section is activities of rural and nobiliary land banks. One of the largest research sources are complex periodicals. In terms of outreach it can be divided into all-Russian and local; by genre basis into information and mass, specialized, historical and literary; on the basis of ownership into state, cooperative and private publications. Source base of the research is included the complex sources of statistical information. In result, analyzing the method of organizing and processing of statistical information in the statistical sources, were considered several main groups: Statistics of the Central Statistical Committee; Departmental statistics of the Ministry of Finance; provincial and rural statistics; unofficial statistical publications. To describe the history of banking houses of the South Ukraine, were used essays about Odessa O. de Ribas, memoirs of S. Witte, K. Skalkovsky and others.

Keywords: Bank, credit institutions, credit and financial system, the savings banks.

*Стаття надійшла до редколегії
10.03.2017 р.*